

Szemle

GOSZTONYI GERGELY*

Több beszédnek kevesebb az alja – recenzió
 Koltay András
*Az új média és a szólásszabadság:
 A nyilvánosság alkotmányos alapjainak
 újragondolása* című könyvéről¹

“The more speech, the better” Antonin Scalia
 Associate Justice of the Supreme Court of the United States

Koltay András legújabb, magyarul megjelent kötete fordítása a 2019-ben, a nemzetközi Hart kiadónál megjelent, *New Media and Freedom of Expression. Rethinking the Constitutional Foundations of the Public Sphere* című munkájának. Azt váránk tehát, hogy maga a mű nem ad újat azok számára, akik már megismerték az angol eredetit. Ám nagyobbat nem is tévedhetnénk. De míg eljutunk e tévedés belátásáig, érdemes sorban számba venni a kötet nagyszámú erényét és apróbb hibáit.

A szólásszabadság évszázadok alatt kijegecesedett alapszabályainak könyvtárnyi szakirodalmra van, ám sokan gondolták, hogy ezeket az internet megjelenésével nyugodtan *ad acta* lehet helyezni. Először azt várták, hogy az internet, ezen új médium, a teljesen kifejlett szólásszabadságot, a véleménynyilvánítás olyan fokát fogja jelenteni, amely megoldja a terület korábbi konfliktusait. Ennek kapcsán gondolták, hogy a „jognélküli térben” olyan mértékben éljük majd meg a szabadságot, hogy szinte önmagát irányítva, önmagát szabályozva kerülnek helyükre a dolgok. Ám az elmúlt húsz év mást mutatott. Olyan fogalmakkal kell szembesülnünk, amelyek korábban még csak nem is léteztek. Ki ismerte korábban a *fake news*-jelenséget? *A bullyinget?* *A cyber crime* fogalmát? Vagy hogy mi az a *deepfake*? De ne legyünk igazságtalanok: e jelenségek (nagyrészt) korábban is léteztek, csak nyilvánvalóan

* Dr. Gosztónyi Gergely egyetemi adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék, e-mail: gosztonyi@ajk.elte.hu.

¹ KOLTAY András: *Az új média és a szólásszabadság: A nyilvánosság alkotmányos alapjainak újragondolása*. Wolters Kluwer, Budapest, 2019, 325 oldal (ISBN: 978 963 295 879 8).

más formában. Ám a technológia, a közösségi média² és a társadalmi mozgások olyan hatalmas változásokat hoztak, hogy újra kell tanulnunk mindannyiunknak e fogalmakat, amelyek új köntösben új veszélyeket jelentenek. És ezek a veszélyek nem csupán a felhasználókat érintik. Érintik az államokat, a nemzeteket ugyanúgy, mint a nemzetközi szervezeteket, vagy akár kisebb léptékben a különféle médiaszolgáltatókat is. A *kapuőr* fogalma vadonatúj jelentést kapott. És így jutunk el ahhoz a kérdésig, amely az egész kötetten végigvonul: mit is tekinthetünk médiának a 21. században. Koltay András műve arra tesz kísérletet, hogy végigvezesse az olvasót ezeken a változásokon, és bemutassa, hogy ezen változások milyen kihívások elé állítják a mindennapjainkat. Ahogy a szerző fogalmaz a 13. oldalon: „*Különös kettősség ez: miközben az egyénnek minden korábbinál szélesebb lehetősége van a nyilvános megszólalásra és az információkhoz való hozzájutásra, mindennapi életünk digitalizálódása sokak számára a kultúra és a kommunikáció elsekélyesedésének veszélyét jelenti.*”

Az első fejezet – mintegy alapvetésként – végigkalauzolja az olvasót a szólás- és sajtószabadság történetén, bemutatva és összegezve mindazt, amit már Koltay András több könyvében is olvashattunk, megismerhettünk. Bemutatja azt a terminológiai nehézséget, amely a korai angol és a későbbi amerikai kifejezések (*freedom of speech* – *freedom of expression*) közötti eltérésekből adódik – és akkor még nem is említettük a kontinentális európai megnevezéseket. Ezen gondolkörön haladva veszi végig a szerző a szólásszabadság igazolásait, majd annak korlátait, korlátozásait is; bemutatva, hogy a különféle jogrendszerek mennyire más és más jogintézményekre helyezik a hangsúlyt, mennyi különböző jogi finomság figyelhető meg jogalkotási vagy ítélkezési gyakorlatukban.

Az első fejezet végére került a sajtószabadság és a médiaszabályozás bemutatását szolgáló alfejezet, ami – bár az elhelyezés indoka érthető – némileg megtöri az első és a második fejezet közötti gondolati ívet.

A második fejezet ugyanis az internet megjelenéséről, korai szabályozási kísérleteiről szól („a jognélküli tér mítosza”, majd a klasszikus elektronikus médiára vonatkozó szabályok kiterjesztése), ahonnan hamar eljut a szerző napjaink legnagyobb, és ugyanakkor legizgalmasabb kérdéséig: az úgynevezett kapuőröknek vajon milyen is a jogi természetük? Az internet összetettségéből adódóan ugyanis a közvetítő szolgáltató (*internet intermediary*) egy tág fogalom, amely tartalmazza többek között a webtárhely (*web hosting*) szolgáltatókat, az internet-hozzáférést biztosító szolgáltatókat (*Internet Service Provider*), a keresőmotorokat (*search engines*), valamint a közösségi médiaoldalakat (*social media platforms*) is. Szerző itt csatlakozik Emily Laidlaw álláspontjához, mely szerint „*egy kapuőr akkor tartozik az internetes információs kapuőrök csoportjába, ha képes a demokratikus diskurzus támogatására vagy akadályozására.*”³ Koltay András megalapozottan érvel amellett, hogy a korábbi problémák, amelyeket a média területén tapasztaltunk (állami beavatkozás, cenzúra, pluralizmus stb.) tovább élnek a kapuőrök tevékenységében és gyakorlatában.

² Nem lehet elégszer jelezni, hogy a magyar médiatörvényben használt klasszikus közösségi média, és az új, Web 2.0-ás közösségi média megkülönböztetése angolul a *community media* és a *social media* kifejezésekkel történik. Lásd GOSZTONYI Gergely: *Alternatív (?) média. A közösségi média jogi szabályozásának vetületei*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014, 29.

³ KOLTAY: i. m., 110–111.

A harmadik fejezet az internetszolgáltatókról és kötelezettségeikről szól. Külön foglalkozik a hálózatszemlegesség kérdéskörével, amely először (nyilvánvalóan nem függetlenül a nagy amerikai tech-cégek helyzetétől) az Amerikai Egyesült Államokban jelent meg. Itt kiegészítésképpen meg kell jegyezni, hogy bár a szerző végig és tudatosan tartózkodik a kérdés politikai értékelésétől, az mind Obama, mind Trump elnök esetében jelentős politikai turbulenciát váltott ki, így önmagában jogilag a kérdés nem értelmezhető.⁴ A fejezet másik része arra keres választ, hogy milyen lépések lehetnének hatékonyak a jogellenes tartalmak esetében: vajon a szabályozás vagy az önszabályozás-e a megoldás, illetve jogi vagy technikai (blokkolás, szűrés) harcot kell-e hirdetnünk.

A negyedik fejezet a keresőmotorok helyzetét veszi górcső alá, egyrészt a szabadságjogok vonatkozásában (vélemény-e a keresési találat?), másrészt pedig azzal kapcsolatban, hogy az ilyen típusú közvetítő szolgáltatók önálló szereplőnek minősülnek-e a fentebb tárgyalt kérdésekben (lehet-e rágalmozó egy automatikus keresési javaslat?). Itt tárgyalja a szerző röviden az elmúlt évek egyik nagy vihart kavart, ám mára csendesedni tűnő kérdését, a felejtéshez való jogot.

A monográfia ötödik része az, amelyik a leginkább meg tudja fogni a mindennapok emberét is: a *social media platformok*, azaz a közösségi média fejlődésének és jelen helyzetének vizsgálata áll a középpontjában. De nem csupán „színes-szagos” deskriptív jellegű szöveggel találkozunk, hanem annak a kérdésnek a boncolgatásával is, hogy vajon ezen – valljuk be – mindenki által használt platformok, amelyek át- és átszöttek a mindennapjainkat, elvesznek-e bármennyit is a szabadságjogainkból. Gyakorolnak-e helyettünk vagy az állami jogi szabályozás helyett olyan jogosítványokat, amelyekre mintha csak manapság ébrednének rá? Az ön- és társszabályozás oly hön vágyott szellemisége nem vezette-e az emberiséget tévútra e kérdésben? A szerző az 5.4. fejezetben meggyőzően mutatja be azokat a veszélyeket, amelyeket a platformok általi magánszabályozás jelent, a moderálás számos kérdést (cenzúra) felvető gyakorlatától kezdve a platformok pluralizmusán (*filter bubble*) át egészen az ideológiai kérdésekig.⁵

A hatodik fejezetben egy szárazabbnak tűnő rész következik a könyvben, amely az internetes kommentekért való felelősség kérdését taglalja. E kérdés, amely az angolszász szakirodalomban – összefoglaló jelleggel – leginkább mint *intermediary's liability* jelenik meg, elsődlegesen az esetjog, és nem igazán alkotott jogszabályok alapján ítélnél és ismerhet meg. *Koltay András* alapos munkát végezve mutatja be az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) kommentekkel kapcsolatos döntéseit (*Delfi AS v. Estonia, Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt. V. Hungary, Pihl v. Sweden, Tamiz v. United Kingdom*), és azt a

⁴ Kiemelhető annak a helyzetnek az abszurditása, amikor az Amerikai Egyesült Államok elnöke egy bírósági döntés után, 2019. október 7-én a következőt tette közzé a Twitter-csatornáján: „Éppen most NYERTÜNK meg egy jelentős pert a Hálózatszemlegesség kapcsán! Nagy győzelem ez az internet jövője és gyorsasága kapcsán. Nagy dolgokhoz vezet ez, beleértve az 5G-t. Gratulálok az FCC-nek és elnökének, Ajit Pai-nak.” <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/1181175266409889793> (2020. 03. 09.).

⁵ „Az internet nyitott, alakítható, elosztott és nyílt (forrás)kódon alapszik. A Facebook pont nem ilyen.” Siva Vaidhyanathan: Dear Mr Zuckerberg: the problem isn't the internet, it's Facebook. *The Guardian*, 2019. február 5. <https://www.theguardian.com/technology/2019/feb/04/facebook-15-anniversary-mark-zuckerberg> (2020. 03. 09.).

szempontrendszer, amelyet az EJEB felállított a kérdés kapcsán. A szerző minden bizonnyal jól érzékeli azt a helyzetet, hogy a döntésekből kirajzolódó ellentmondások egy olyan irányba vezetnek, ahol „*annak a tartalomszolgáltatónak, amelyik egészen biztosra akar menni a felelősség elkerülésében, minden kommentet előzetesen – vagy legalábbis a közzététel után közvetlenül, de semmiképpen nem bízva a szűrést a sérelmet szenvedett fél jelzésére – moderálnia kell*”.⁶ Ha ennél finomabban kívánjuk mindezt megfogalmazni, akkor azt mondhatnánk, hogy a tartalomszolgáltatóknak a jelen szabályozási környezetben erősebb érdekük fűződik az elővigyázatosság javára tévedni, mint a szólásszabadságéra. Nem biztos, hogy erre számítottunk néhány éve.

A legutolsó, hetedik fejezet a kapuőrök szabályozásának jövőjével foglalkozik, azaz azt vizsgálja, hogy a jogi szabályozás milyen irányú fejlődése, változása várható a jövőben. A szerző nem teszi le voksát egyik irány mellett sem, amit pedig biztosan szívesen vett volna néhány olvasó.

A kötet angol változatának itt vége is szakad, a kézirat 2018 decemberében lezárásra került. Ám azóta történt egy s más. Gondoljunk csak az új-zélandi mézszárlás élő közvetítésére, az Egyesült Királyságban közzétett Fehér Könyvre⁷ az online jogsertő tartalmak tekintetében, vagy a kérdés újfajta német szabályozására. Mindezek elemzése mellett a magyar kiadásban megjelentetett, kiegészítő részben örömmel olvassuk az egyik legfrissebb EJEB-ügy, a *Høiness v. Norway* ügy pár soros leírását. Ezen *addendum* azonban nemcsak a nemzetközi területre fókuszál, hanem bemutatja a magyar szabályozást is, például a hálózatsemlegesség vagy az online kapuőrök vonatkozásában.

Koltay András könyve összefoglalása a médiafejlődés ezen újabb állomásának és a vonatkozó jogi szabályozásnak. Összefoglalás és értelmezés egyszerre: a monográfia nem hiányozhat azoknak a polcáról, akiket a média, az infokommunikáció vagy a tartalomszolgáltatók szabályozása érdekel. Hiszen minél több összefoglaló művet olvasunk, annál inkább meggyőződhetünk arról, hogy a sok beszédnek mindig több értelme lesz.

Abstract

‘THE MORE SPEECH, THE BETTER’: REVIEW OF THE BOOK OF ANDRÁS KOLTAY ON NEW MEDIA AND FREEDOM OF SPEECH.

At first glance, the new book of András Koltay seems to be a translation of his recently published volume, *New Media and Freedom of Expression. Rethinking the Constitutional Foundations of the Public Sphere* (Hart International, 2019). Therefore, one would expect that the work itself does not provide any new information to those who already know the original in English. That could not be less true. As we get to the bottom of this false impression, the review shows the many virtues and minor mistakes of the book.

⁶ KOLTAY: i. m., 275–276.

⁷ Online Harms White Paper (Closed consultation). <https://www.gov.uk/government/consultations/online-harms-white-paper/online-harms-white-paper> (2020. 03. 09.).